

ograničenosti. Stoga religioznu ograničenost slobodnih građana objašnjavamo njihovom svjetovnom ograničenošću. Mi ne tvrdimo da oni moraju prevladati svoju religioznu ograničenost da bi prevladali svoju svjetovnu ograničenost. Mi tvrdimo da će prevladati svoju religioznu ograničenost čim prevladaju svoju svjetovnu ograničenost. Mi ne pretvaramo svjetovna pitanja u teološka. Mi pretvaramo teološka pitanja u svjetovna. Pošto je historija dugo bila rastvarana u praznovjerje, mi praznovjerje rastvaramo u historiju. Pitanje o odnosu političke emancipacije prema religiji postaje za nas pitanje o odnosu političke emancipacije prema ljudskoj emancipaciji. Mi kritiziramo religijsku slabost političke države kritizirajući političku državu, bez obzira na religijske slabosti, u njenoj svjetovnoj konstrukciji. Protivrječnost između države i jedne određene religije, na primjer jevrejstva, mi očovječujemo u protivrječnost između države i određenih svjetovnih elemenata, u protivrječnost između države i religije uopće, u protivrječnost između države i njenih pretpostavki uopće.

Politička emancipacija Jevreja, kršćanina, uopće religioznog čovjeka, jest emancipacija države od jevrejstva, od kršćanstva, od religije uopće. U svom obliku, na način koji je svojstven njenoj suštini, država se emancipira od religije kao država kada se emancipira od državne religije, tj. kada država kao država ne priznaje nikakvu religiju, kada, naprotiv, država priznaje sebe kao državu. Politička emancipacija od religije nije provedena, neprotivrječna emancipacija od religije, jer politička emancipacija nije provedeni, neprotivrječni način ljudske emancipacije.

Granica političke emancipacije pojavljuje se odmah u tome što se država može osloboditi jedne ograničenosti a da čovjek ne bude od nje zbiljski slobodan, što država može biti slobodna država a da čovjek ne bude slobodan čovjek. Sam Bauer to prećutno priznaje kad ponavlja slijedeći uvjet političkoj emancipaciji:

"Svaka religijska privilegija uopće, dakle i monopol povlaštene crkve, morali bi biti ukinuti, i ako bi nekolicina ili više njih, ili čak pretežna većina vjerovala da još mora vršiti religijske dužnosti, to vršenje bi moralo biti prepušteno njima samima kao čisto privatna stvar."

Dakle, država se može emancipirati od religije čak i ako je pretežna većina još religiozna. A pretežna većina ne prestaje biti religiozna time što je privatim[D] religiozna.